

УДК: 340

DOI 10.31733/2078-3566-2021-1-89-98

Олександр ТАЛДИКІН©
кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

АТИПОВІ ТИТУЛИ ТА ЗВАННЯ ГЛАВ ДЕРЖАВ, ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУ ОСОБИ

В статті розглянуто атипові титули, неофіційні звання глав держав, як ознаку недемократичного політичного режиму, вождізму та складову культу особи. Метою є аналіз атипових офіційних і неофіційних титулів, звань, хвалебних епітетів у глав держав, як невід'ємної складової культу особи, ознаку недемократичного політичного режиму та вождізму.

Встановлено, що формування культу особи глави держави або політичного лідера правлячої партії неможливе без певної атрибутики, невід'ємною складовою якої є наявність тих атипових титулів, офіційних і неофіційних хвалебних звань, епітетів, які, в свою чергу, виступають яскравим показником недемократичності сукупності прийомів, способів і методів здійснення вищої державної влади.

Акцентовано увагу, що культ особи державного лідера був пов'язаний із затвердженням відповідної форми державного правління та форми державного політичного режиму. Процес становлення культу особи є характерним для деяких історичних, а також окремих сучасних монархічних форм державного правління, таких як: Східна деспотія, теократична монархія та абсолютна монархія.

В період новітньої історії поява атипових титулів, офіційних і неофіційних звань глав держав в ХХ столітті пов'язана передусім із політикою вождізму.

Ключові слова: авторитаризм, вождь, вождізм, диктатор, звання, культ особи, режим, титул, тоталітаризм

Постановка проблеми. Антидемократичні форми державно-політичного режиму характеризується відсутністю реальної участі населення у здійсненні державної влади, порушенням прав і свобод громадян та їх об'єднань. Однією з характерних рис антидемократичних режимів є те, що реальна влада зосереджується в руках групи осіб або однієї особи, які не підконтрольні народу. Основними різновидами антидемократичного режиму є авторитарна та тоталітарна форма. Історія свідчить, що формування культу особи глави держави або правлячої тоталітарної партії можливе за умов вдалого симбіозу цих антинародних різновидів. Разом із тим, формування культу особи глави держави або політичного лідера правлячої партії неможливе без певної атрибутики, невід'ємною складовою якої є наявність у них атипових титулів, офіційних і неофіційних звань, які, в свою чергу, виступають яскравим показником недемократичності сукупності прийомів, способів і методів здійснення державної влади. Вищезазначена проблематика є вкрай необхідною для розуміння усіх тонкощів верховної влади автократів, що обумовлює актуальність нашого дослідження.

Отже, метою дослідження буде аналіз атипових офіційних і неофіційних титулів, звань, хвалебних епітетів у глав держав як невід'ємної складової культу особи, ознаки недемократичного політичного режиму та вождізму.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичну основу статті склали положення, вироблені всесвітньою історією, загальною теорією держави і права, конституційним правом та політологією. Сформульовані теоретичні узагальнення спиралися на наукові досягнення вітчизняних і зарубіжних авторів. Окремо вважаємо за необхідне

© Талдикін О. В., 2021

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8681-5523>

alexall14@gmail.com

зазначити деякі з них. Сакралізацію особи верховного правителя у період станово-класового суспільства розглядали: Боттеро Ж., Веркуттер Ж., Ростовцев М., Фалькенштайн А. та інші.

На окремі аспекти політичного життя тоталітарних та авторитарних лідерів звертали увагу: Атаєва М., Бабаєв О., Балканський А., Галеотті К., Горак С., Кужеков Ж., Курбанов Б., Мітчел А.Х., Мурадов А., Мусський І., Дон-Нкандзіра Д., Оразов Р., Чендлер Д. П., Хемилл Х. М.

Складовою історіографічного підґрунтя дослідження виступили попередні праці автора: «Тоталітарний політичний режим» [1], «Перспективи розвитку цифрових неототалітарних форм контролю в умовах масового використання смарт-пристроїв» [2], «Ідеологічна складова олігархічного державного (політичного) режиму в контексті порушення прав людини» [3], «Сучасні недемократичні форми державного (політичного) режиму» [4].

Разом із тим питання визначення офіційних і неофіційних атипових титулів у глав держав, як невід'ємної складової культу особи, ознаки недемократичного політичного режиму та вождізму залишаються дискусійними й потребують окремого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування культу особи державного лідера пов'язано із затвердженням відповідної форми державного правління та форми державного політичного режиму.

У першому випадку процес становлення культу особи є характерним для деяких історичних, а також окремих сучасних монархічних форм державного правління, таких як: Східна деспотія, теократична та абсолютна монархія. Держави з вищевказаною формою правління мали особливий правовий статус глави держави, який передбачав:

- релігійний характер легітимізації монаршої влади;
- поєднання світської та духовної (релігійної) влади, що в свою чергу дало поштовх до розвитку сакралізації особи верховного правителя.

Варіанти такого уособлення деспотичних правителів Сходу передбачали *владний антропометизм* у двох варіантах: м'якому, де монарх – син бога, та жорсткому, де монарх – живе божество. Обоження особи верховного правителя за допомогою архаїчних релігійних культів стало можливим завдяки поступовому розвитку релігійної свідомості давньої людини, переходу від аморфних, зооморфних та міксантропічних форм уявлення божества до антропоморфних.

Факт самого обоження верховної влади правителя як вагомий аргумент на користь централізації його верховної влади по-різному інтерпретується дослідниками, залежно від характерних рис тієї чи іншої цивілізаційної складової. Так, на думку М. Коростовцева, шанування фараона Давнього Єгипту як справжнього бога – не більше ніж літературна гіпербола, до якої були схильні єгиптяни [5]. Наявність чисельних хвалебних епітетів у фараонів докладно розкриває й робота Макєєвої Н. В. [6].

Ж. Веркуттер, Ж. Боттеро та А. Фалькенштайн вважають, що: обоження правителя у Давньому Шумері не значило про наявність у нього рівного статусу з богами, які входили до загальнодержавного пантеону. Правитель ставав лише одним із найменш значущих богів – захисником країни [7].

Разом із тим, більшість дослідників вважає, що обоження є яскравим показником не тільки сакралізації верховної влади, а й її необмеженого характеру. Безумовно, що релігійний статус правителя в країнах Давнього Сходу різнився залежно від ступеня централізації верховної влади. Простежити такі трансформації можна на прикладі зміни титулів правителів різних епох Китайської цивілізації: Епоха Чжоу – правитель *Син Неба*; Епоха Цинь – *Цар неба* [8; с. 90, 95].

Зазначимо, що висвітлення атипових титулів, офіційних і неофіційних звань глав держав відповідно до форми державного правління, особливо монархічних історичних форм, мабуть, потребує окремого змістовного дослідження. Причина не стільки у великій кількості історичних фактів такого явища, що само по собі, значно збільшує обсяг дослідження, виводячи його за межі однієї статті, скільки в тому, наскільки це відображає повною мірою заявлену мету, а саме аналіз існування таких титулів, як формальна ознака недемократичного політичного режиму, адже в ті часи усі монархії з обоженням главою чи ні – були недемократичними.

В період новітньої історії існування атипових титулів, офіційних і неофіційних звань у глав держав в ХХ – ХХІ ст. пов'язано, передусім, із політикою вождізму.

Вождізм – політика авторитарної або тоталітарної політичної партії в державі, яка спрямована на зосередження влади у харизматичного незаперечного лідера. Ідеї та дії такого вождя не піддаються критиці та сприймаються безапеляційно. З приходом до влади авторитарної або тоталітарної партії атиповий титул або звання її лідера, по-перше: закріплюється

на законодавчому рівні; по-друге: офіційно розповсюджуються за допомогою державної ідеології та пропаганди через засоби масової інформації. В останньому випадку глава держави зберігає одну офіційну традиційну назву, але допускається хвалебне шанування неофіційними почесними званнями, титулами та епітетами.

Розглянемо як це відбувалось в різних державах. Італійський диктатор, глава Національної фашистської партії Беніто Муссоліні у 1925 році отримав титул «Дуче» (італ. Duce, від лат. *dux* : лідер, вождь). Прислів'я «На sempre ragione» - «Він завжди правий» свідчило про безкомпромісний характер харизматичного Глави Ради Міністрів Італії [9]. Другий титул – «Засновник Імперії» Муссоліні отримав після відродження статусу королівства Італія як колоніальної імперії в ході анексії у 1936 році Ефіопії в результаті італо-ефіопської війни 1935 – 1936 років, яка разом із Еритреєю та Італійським Сомалі утворювала Італійську Східну Африку. Повний титул мовою оригіналу був наступний: *Suo Eccellenza Benito Mussolini Capo del Governo, Duce del Fascismo, e Fondatore dell'Impero* (Його Високоповажність Беніто Муссоліні, глава уряду, лідер фашизму та засновник імперії) [10]. Цікаво, що монархічна за формою правління Італія отримала диктатуру в особі глави уряду та політичного лідера, а не спадкового монарха. Монарша влада виявилася здатною проявити себе лише з наближенням союзницьких військ, коли у 1943 році король Віктор Еммануїл II нарешті наважився позбавити Муссоліні почесних титулів та відправити його у відставку.

Схожим за змістом було звернення до голови Націонал-соціалістичної німецької робітничої партії та глави нацистської Німеччини Адольфа Гітлера: «*Фюрер*» (нім. *Führer* – вождь, лідер). На певну відсутність оригінальності вказує факт його застосування ще австрійським пангерманістом Георгом фон Шенерером (1842-1921) [11; с.15]. У 1921 р. Гітлер спочатку отримав це звернення як партійний лідер, але з часом переніс його та легітимізував законом «Про вищу державну посаду Рейху» за день до смерті президента Веймарської республіки Пауля фон Гінденбурга, втілюючи в життя принцип лідера «*Führerprinzip*» [12]. Суть цього принципу яскраво відображена у лозунгу: «*Ein Volk, ein Reich, ein Führer*» (один народ, одна імперія, один вождь).

Відмінністю існування звання «*Führer*» в нацистській Німеччині ще до його законодавчого закріплення та остаточного схвалення на референдумі від 19 серпня 1934 року було те, що це звання не було поодиноким. Тоталітарний характер Націонал-соціалістичної німецької робітничої партії обумовлював жорстку ієрархію, що у свою чергу передбачало існування у Штурмових Загонах (СА) та Загонах Охорони (СС) звань, де складовою частиною було слово «фюрер», на кшталт: групенфюрер, бригаденфюрер, штандартенфюрер та інші.

Каудильйо – ісп. *Caudillo*: вождь, ватажок. Цей іспанський еквівалент «фюрер» і «дуче» прийняв у 1936 році іспанський диктатор Франсіско Франко [13]. Поверховий лінгвістичний аналіз свідчить, що корені походження звання слід шукати від латинського слова *capitellum* – голова. Особливість звання полягала в тому, що й воно не було поодиноким для іспаномовного світу. Каудильїзм можна вважати своєрідним різновидом авторитарного диктаторського режиму з необмеженою владою політичного лідера в Іспанії та деяких країнах Латинської Америки.

На відміну від західних диктатур утворення титулів та атипових звань в СРСР у період існування сталінського режиму та культу особи І. В. Сталіна (Джугашвілі) не знало свого офіційного закріплення на законодавчому рівні. Єдиним виключенням може бути отримання ним найвищого військового звання – генералісимус Радянського Союзу [14]. Звання, хвалебні епітети а також неформальні титули навколо фігури диктатора утворював чисельний апарат радянської пропаганди, преса та радіо. У газеті «Правда» від 24 серпня 1934 року Сталіна називають «великий кормчий»: епітет, який у подальшому застосовувався до лідера КПК Мао Цзедун, а взагалі кількість хвалебних титулів та епітетів на політичних плакатах того часу вражає (мовою оригіналу): «вождь Советского народа», «великий вождь», «великий вождь и учитель», «отец народов», «великий полководец», «гений», «светоч коммунизма», «великий создатель коммунизма», «родной», «любимый», «Любимый Сталин – счастье народное» тощо [15], [16], [17]. Необхідно зазначити, що неформальний, пропагандистський характер вождівських звань серед партійних керівників більшовиків після жовтневого перевороту 1917 року також отримав розповсюдження в Радянській Росії та ранньому СРСР: В. І. Ленін (Ульянов) – вождь світового пролетаріату; Л. Д. Троцький (Бронштейн) – вождь Червоної Армії, за діяльність на посаді голови революційної військової ради (Предреввоенсовет) у 1918 – 1919 роках; Г. Є. Зінов'єв (Радомисльський) – вождь Комінтерну, за діяльність на посаді голови виконкому Комуністичного Інтернаціоналу у 1919 – 1926 роках; С. М. Кіров (Костріков) – вождь Ленінграду, за діяльність на посаді першого секретаря Ленінградського губернського комітету ВКПІ (б) у 1926 – 1934 роках; С. В. Косіор – вождь України, за діяльність на партійних посадах ЦК КП(б)У.

Становлення культу особи лідера Комуністичної партії Китаю пов'язано з його сакралізацією з боку лівацьких політичних угруповань *хунвейбінів* та *цзаофанів* за часів Культурної революції, які називали Мао «червоним сонцем наших сердець» [18]. Цей процес також не отримав законодавчої легітимності та залишився на рівні партійної й державної пропаганди. У Яньанській період діяльності 1937 – 1945 роки Мао Цзедун отримує перше звання – «Народний визволитель». А пік пропаганди культу особи Мао Цзедун починається після 11-го пленуму ЦК КПК у 1966 році, коли з'являються плакати із зображенням: «Наймудрішого голови Мао», «Великого кормчого», «Великого вождя» та інші [19].

У Північній Кореї іменування верховних лідерів різними титулами та почесними званнями досягло свого апогею. Безумовно, що першим, хто прийняв на себе таку «важку ношу» був основоположник ідеї «чучхе» Кім Ир Сен, який після 1972 року, на думку І. Мусського, став диктатором у світі, який найбільше прославляється [20, с. 366]. Крім вищих військових звань «маршал» «генералісимум», він носив офіційний титул: «Великий вождь товариш Кім Ир Сен» [21, с. 57]. Після смерті Кім Ир Сена, його персона отримала майже обожнений статус. Численні назви: «Залізний Всеперемагаючий Полководець», «Маршал Могутньої Республіки», «Запорука Звільнення Людства» – це далеко не повний перелік усіх титулів та звань. На законодавчому рівні, у преамбулі конституції КНДР від 2009 року відбувається закріплення за Кім Ир Сеном звань: «Великого Лідера», «Великого Вождя» «Засновника КНДР», «Батька соціалістичної Кореї», «Сонця Нації», «Локомотиву об'єднання людства», «Споконвічного президента республіки», «Генія в ідеології, теорії та мистецтві» [22].

Син славетного «Засновника КНДР» також намагався не відставати від батька. 12 Липня 1994 року на закритому засіданні пленуму ЦК ТПК він отримав усю повноту влади в державі і вже з жовтня офіційно іменувався як «Великий керівник», а з часом «Кращий лідер КНДР». На початок XXI століття переліку його титулів вже міг позаздрити батько: «Батько народу», «Великий полководець», «Всеперемагаючий Сталевий Полководець», «Доля нації», «Запорука об'єднання Батьківщини», «Провідна Зірка XXI століття», «Світовий Вождь XXI століття», «Сонце нації», «Шановний Керівник», «Центр Партії», «Улюблений Керівник», «Яскрава зірка Пектусану», «Яскраве Сонце Чучхе» та інші [23, с. 289–291].

Нині правлячий, третій лідер КНДР з династії Кімів – Кім Чен Ин також має всі перспективи достойно пронести своє ім'я в затвердженні політичного режиму Північної Кореї.

Децю унікальним за своєю формою, але не за суттю, був псевдокомуністичний режим Камбоджі. Одним з проявів політики *червоних кхмерів* стало запровадження революційного лексикону та конспіративного характеру влади керівників партії із забороною публічної демонстрації їх портретів та імен. Такий порядок був сформований за часів громадянської війни, коли партійні лідери перейшли на підпільну роботу та закріпили за собою прізвисько «брат», де ієрархію визначав порядковий номер на кшталт: «брат № 1», «брат № 2», «брат № 3» і т. п. Брат № 1 – Салот Сар, генеральний секретар Комуністичної партії Кампучії, обрав для себе революційний псевдонім – Пол Пот (від фр.: *politique potentielle* – потенційна політика) [24].

Не вдалося уникнути порочної практики атипового титулування й колишньому лівійському лідеру Муаммару Каддафі. Попри соціально-орієнтований характер внутрішньої політики, автор Зеленої книги та засновник *Джамахерії* мав риси егоцентричного автократора. Навіть в ході громадянської війни 2010 – 2011 років, після відмови від численних державних посад, кавалер численних нагород, серед яких зокрема: орден князя Ярослава Мудрого I ступеня, Орден Богдана Хмельницького I ступеня, титулувався як: «Лідер революції», «Братський вождь» «Братський вождь і лідер революції першовересневої Великої революції Соціалістичної Народної Лівійської Арабської Джамахерії» [25]. Цікаво, що формування культу особи М. Каддафі вийшло за межі державних кордонів Лівії, коли у серпні 2008 року на зустрічі африканських королів, султанів, емірів, шейхів та вождів племен Муаммар Каддафі урочисто був проголошений «королем королів Африки» [26].

Засновник ще однієї державної ідеології – *мобутизму*, президент Демократичної Республіки Конго Мобуту Сесе Секо власну диктатуру та культ особи також цементував за допомогою засобів масової інформації, які його називали: «Керманічем», «Батьком-засновником» та «Батьком нації» [27, с. 161].

Сумнозвісний комуністичний диктатор Ніколае Чаушеску, культ особи якого був сформований в 70-х роках XX століття в Соціалістичній республіці Румунія, мав численні неофіційні хвалебні епітети та звання, які були результатом партійної та державної пропаганди: «Мао-сеску», «Перший персонаж в світі», «Герой з Героїв», «Працівник з працівників», «Творець епохи небаченого поновлення», «Повноводний Дунай розуму», «Геній Карпат», «Джерело нашого світу» [28], [29], [30].

Після розпаду Радянського союзу, деяким новоутвореним незалежним державам

Середньої Азії також не вдалося уникнути практики використання хвалебних титулів та почесних звань стосовно їх лідерів. Безумовно, що східні традиції та особливості менталітету мали при цьому вирішальне значення, але той факт, що всі колишні республіки СРСР зберегли свою форму правління, ще аж ніяк не вказував на демократичний характер верховної влади в них. На думку Ф. Рудича, проголошення курсу на демократичне оновлення країни і суспільства за певних умов може викликати своєрідні «побічні ефекти» на кшталт різного гатунку авторитаризму, коли підґрунтям для його розвитку виступатимуть економічні проблеми та традиційне для цього регіону шанобливе ставлення до влади [31, с. 266].

Наведемо кілька прикладів. Так, 13 травня 2010 року Сенат парламенту республіки Казахстан (верхня палата) затвердив поправки до законодавства, а 14 червня 2010 року законом «Про внесення змін до деяких конституційних законів Республіки Казахстан, що стосуються вдосконалення законодавства в сфері забезпечення діяльності Першого Президента Республіки Казахстан - Лідера нації» за Нурсултаном Назарбаєвим було закріплено відповідний статус «Лідера нації» [32]. В лютому 2018 року він також отримав одну з найпопулярніших некомерційних премій в республіці, яка вручається з 2011 року – «Халиктиң сүйіктісі» (Народний улюбленець) [33].

Туркменістан, після оголошення незалежності 27 жовтня 1991 року, де-юре почав свій шлях в історії як президентська республіка й по сьогодні залишається найбільше закритою країною в Центральній Азії з крайньою формою ізоляціонізму. Де-факто, існує необхідність віднести Туркменістан до суперпрезидентської форми правління, адже її перший президент Сапармурат Ніязов з 1999 року був проголошений Халк Маслахаті (вищим представницьким органом) довічним президентом, який має право переобиратися скільки завгодно раз. Культ особи президента почав формуватися ще раніше, у жовтні 1993 року, коли на сесії Меджлису за С. Ніязовим був офіційно закріплений титул "Туркменбаші" – глави туркменів усього світу. VI конференція гуманітарної Асоціації туркмен світу у травні 2001 року ще раз затвердила цей титул [34]. Шанобливе ставлення до верховної влади в Туркменістані зведено до неабиякого рівня, яскравим свідченням якого є поява в ЗМІ хвалебних неофіційних титулів: «Сердар» (вождь), «Рятівник Нації» і «Посланник Аллаха» [35]. Цікавою особливістю політичного режиму С. Ніязова було запровадження календаря з новими назвами місяців та днів тижня, де січень отримав ім'я «Туркменбаші», а квітень – «Гурбансолтан» (мати президента) [36, с. 99]. Двох «Седарів» в державі не буває, отже наступник С. Ніязова Гурбангулі Бердимухамедов 5 березня 2007 року підписав указ, згідно з яким ім'я «батька всіх туркменів» було видалено з усіх президентських штандартів. А 26 жовтня 2010 року, на військовому параді на честь 19-ої річниці незалежності Туркменістану, Г. Бердимухамедов отримав свій титул – «Аркадаг» (Покровитель) [37].

Наведення фактів, коли автократори, диктатори за допомогою державної пропаганди отримували офіційні або хвалебні титули та почесні звання доречно завершити, згадавши особу, яка мала всі підстави увійти в історію понад головами (у буквальному сенсі) своїх політичних опонентів. Мова йде про довічного президента-канібала Жана Бедея Бокассу, який у 1974 році коронувався як: «Імператор Центральної Африки, волею центральноафриканського народу, об'єднаного в національну політичну партію Меса» [38].

Висновки. Формування культу особи глави держави або політичного лідера правлячої партії неможливе без певної атрибутики, невід'ємною складовою якої є наявність тих атипових титулів, офіційних і неофіційних хвалебних звань, епітетів, які, в свою чергу, виступають яскравим показником недемократичності сукупності прийомів, способів і методів здійснення вищої державної влади.

Культ особи державного лідера пов'язаний із затвердженням відповідної форми державного правління та форми державного політичного режиму.

Процес становлення культу особи є характерним для деяких історичних, а також окремих сучасних монархічних форм державного правління, таких як: Східна деспотія, теократична монархія та абсолютна монархія.

Держави з вищевказаною формою правління мали особливий правовий статус глави держави, який передбачав:

- релігійну специфіку легітимізації монаршої влади;

- поєднання світської та духовної (релігійної) влади, що, в свою чергу, дало поштовх до розвитку сакралізації особи верховного правителя.

Варіанти такого уособлення деспотичних правителів Сходу практикували *владний антропометизм* у двох варіантах: м'якому, де монарх – син бога, та жорсткому, де монарх – живе божество.

В період новітньої історії поява атипових титулів, офіційних і неофіційних звань глав

держав в ХХ столітті пов'язана передусім із політикою вождізму.

Вождізм – політика авторитарної або тоталітарної партії в державі, яка спрямована на зосередження влади у харизматичного незаперечного лідера. Ідеї та дії такого вождя не піддаються критиці та сприймаються безапеляційно.

Атиповий титул або звання лідера може бути закріплений на законодавчому рівні та може офіційно розповсюджуватися за допомогою державної ідеології та пропаганди через засоби масової інформації.

Глава держави з автократичною формою політичного режиму може мати одне офіційне традиційне звання, титул, за наявності численних хвалебних епітетів.

Список використаних джерел

1. Талдикін О. В. Тоталітарний політичний режим. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування»*, 22 лютого 2019 року. Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 122–125.
2. Талдикін О. В. Перспективи розвитку цифрових неототалітарних форм контролю в умовах масового використання смарт-пристроїв. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики»*, Дніпро, 15 травня 2020 р. Дніпро. Університет митної справи та фінансів, 2020. С. 10–13.
3. Талдикін О. В. Ідеологічна складова олігархічного державного (політичного) режиму в контексті порушення прав людини. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: Матер. III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 15 березня 2019 р. Дніпро : ДДУВС, 2019. 180 прим. С. 49–50.
4. Талдикін О. В. Сучасні недемократичні форми державного (політичного) режиму. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 1. С. 44–50.
5. Коростовцев М. Религия Древнего Египта. URL: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Relig/korost/15.php (дата обращения 11.05.2020).
6. Макеева Н. В. Частное или царское: хвалебные эпитеты в памятниках Египетского Среднего царства. *Вестник СПбГУ*. Сер. 13. 2016. Вып. 2. С. 20–29
7. Боттеро Ж., Эдцарт Д. О., Фалькенштайн А., Веркуттер Ж. Ранние цивилизации Ближнего Востока. История возникновения и развития древнейших государств на земле. М.: ЗАО Центрполиграф, 2016. 447с. URL: https://books.google.com.ua/books?id=MbkJDQAAQBAJ&pg=PT192&lpq=PT192&dq=обожествление+правителя&source=bl&ots=Bm3omMNXx2&sig=ACfU3U23APB3rFWhrfvPZc_k6hpCl7QfA&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKewiUuLO__63pAhUV7aYKHcvjDuIQ6AEwA3oECAUQAQ#v=onepage&q=обожествление%20правителя&f=false (дата обращения: 12.05.2020).
8. Талдикін О. В. Держава і право Давнього Сходу: структурно-логічні схеми і таблиці: навч. посібник. Дніпро: Дніпроп. держ.універ. внутр. справ, 2016. 136 с.
9. Carlo Galeotti. Mussolini ha sempre ragione. I decalghi del fascismo. Garzanti, 2000. P. 250.
10. Photographs Benito Mussolini 1883-1945. URL: <https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/205132701>
11. Mitchell, Arthur H. Hitler's Mountain: The Führer, Obersalzberg, and the American Occupation of Berchtesgaden. MacFarland, 2007. 214 P.
12. Gesetz über das Staatsoberhaupt des Deutschen Reichs, 1 August 1934. § 1. URL: <http://www.documentarchiv.de/ns/stobrhpt.html> (Quelldatum: 11. 05.2020)
13. Hamill, Hugh M. "Caudillismo, Caudillo" in Encyclopedia of Latin American History and Culture. New York. 1996: Charles Scribner's Sons. Vol. 2, pp. 38–39.
14. Записка командующих войсками фронтов, Генерального штаба Красной Армии, Военно-Морского Флота в Политбюро ЦК ВКП(б) с предложениями о награждении Сталина И. В. орденом «Победа», присвоении ему звания Героя Советского Союза, звания Генералиссимуса Советского Союза, об учреждении ордена Сталина (24.06.1945) РГАСПИ. Ф.558. Оп.11. Д.1329. Л.24-25. URL: http://sovdoc.rusarchives.ru/Final_s/IVS00027/КПСС,Ф.558,ОП.11,Д.1329/КПСС,Ф.558,ОП.11,Д.1329,ДОК.15/ЛИСТ%2025.JPG (дата обращения: 12.05.2020).
15. Плакаты сталинской эпохи. URL: http://stalinism.narod.ru/vieux/foto/posters2/poster_5.htm (дата обращения 12.05.2020).
16. Советский политический плакат после 1945 г. URL: https://softsalo.com/sovet_45_poli/poli_11.html (дата обращения 12.05.2020).
17. Советский политический плакат после 1945 г. URL: https://softsalo.com/sovet_45_poli/poli_46.html (дата обращения 12.05.2020).
18. Китайские агитационные плакаты периода Культурной революции. URL: <https://postalovsky-a.livejournal.com/69917.html> (дата обращения 12.05.2020).

3. Taldikin, O.V. (2019) Ideologichna skladova oligarhichnogo derzhavnogo (politichnogo) rezhimu v konteksti porushennya prav lyudini. [The ideological component of the oligarchic state (political) regime in the context of human rights violations.] Mizhnarodna ta natsionalna bezpeka: teoretichni i prikladni aspekti: mater. III Mizhnar. nauk.-prakt. konf. m. Dnipro, DDUVS, 49-50. [In Ukr.].
4. Taldikin, O. V. (2019). Suchasni nedemokraticzni форми derzhavnogo (politichnogo) rezhimu. [Modern undemocratic forms of state (political) regime.] Naukoviy visnik Dnipropetrovskogo derzhavnogo universitetu vnutrishnih sprav. 1. 44-50. [In Ukr.].
5. Korostovtsev, M. (1976) Religiya Drevnego Egipta. [Religion of Ancient Egypt] .URL: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Relig/korost/15.php. [In Russ.].
6. Makeeva, N.V. (2016). Chastnoe ili tsarskoe: hvalebnyie epitetyi v pamyatnikah Egipetskogo Srednego tsarstva. [Private or royal: laudatory epithets in the monuments of the Egyptian Middle Kingdom] Vestnik SPbGU. Ser. 13. 2. 20-29. [In Russ.].
7. Bottero, Zh., Edtsart, D.O., Falkenshtayn, A., Verkutter, Zh. (2016). Rannie tsivilizatsii Blizhnego Vostoka. Istoriya vozniknoveniya i razvitiya drevneyshih gosudarstv na zemle. [Early civilizations of the Middle East. The history of the emergence and development of the most ancient states on earth] – M.: ZAO Tsentropoligraf. URL: https://books.google.com.ua/books?id=MbkJDQAAQBAJ&pg=PT192&lpg=PT192&dq=obozhestvleniepravitelya&source=bl&ots=Bm3omMNXx2&sig=ACfU3U23APB3rFWhrfvPZc_Rk6hpC17QfA&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKewiUuLO_63pAhUV7aYKHcvjDulQ6AEwA3oECAUQAQ#v=onepage&q=obozhestvlenie pravitelya&f=false. [In Russ.].
8. Taldikin, O.V.(2016) Derzhava i pravo Davnogo Shodu: strukturno-logichni shemi i tablitsi: navch. posibnik. [State and law of the Ancient East: structural and logical schemes and tables: textbook. manual] Dnipro.:DnIprop. derzh.univer. vnutr. sprav. [In Ukr.].
9. Carlo Galeotti. (2000). Mussolini ha sempre ragione. I decaloghi del fascismo. [Mussolini is always right. The decalogues of fascism] Garzanti. [In Ital].
10. Photographs Benito Mussolini 1883-1945.URL: <https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/205132701>.
11. Mitchell, Arthur H. Hitler's Mountain (2007) The Führer, Obersalzberg, and the American Occupation of Berchtesgaden. MacFarland.
12. Gesetz über das Staatsoberhaupt des Deutschen Reichs, 1 August 1934. § 1. (1934) [Law on the Head of State of the German Reich, 1 August 1934. § 1.] URL: <http://www.documentarchiv.de/ns/stobhrhpt.html> [In Germ.]
13. Hamill, Hugh M. (1996) "Caudillismo, Caudillo" in Encyclopedia of Latin American History and Culture. New York. Charles Scribner's Sons. 2. 38–39.
14. Zapiska komanduyushchikh voyskami frontov. Generalnogo shtaba Krasnoy Armii. Voenno-Morskogo Flota v Politbyuro TsK VKP(b) s predlozheniyami o nagrazhdenii Stalina I. V. ordenom «Pobeda». prisvoenii emu zvaniya Geroya Sovetskogo Soyuza. zvaniya Generalissimusa Sovetskogo Soyuza. ob uchrezhdenii ordena Stalina (1945) [A note from the commanders of the fronts, the General Staff of the Red Army, the Navy to the Politburo of the Central Committee of the All-Union Communist Party (Bolsheviks) with proposals to award Stalin IV the Order of Victory, conferring on him the title of Hero of the Soviet Union, the title of Generalissimo of the Soviet Union, on the establishment of the order Stalin] RGASPI.. URL: http://sovdoc.rusarchives.ru/Final_s/IVS00027/KPSS.F.558.OP.11.D.1329/KPSS.F.558.OP.11.D.1329.DOK.15/LIST%2025.JPG. [In Russ.].
15. Plakaty stalinskoy epokhi. (1930-1953). [Posters of the Stalinist era.] URL: http://stalinism.narod.ru/vieux/foto/posters2/poster_5.htm. [In Russ.].
16. Sovetskiy politicheskii plakat posle 1945 g. (1945-1953). [Soviet political poster after 1945.] URL: https://softsalo.com/sovet_45_poli/poli_11.html. [In Russ.].
17. Sovetskiy politicheskii plakat posle 1945 g. (1945-1953). [Soviet political poster after 1945.] URL: https://softsalo.com/sovet_45_poli/poli_46.html. [In Russ.].
18. Kitayskiye agitatsionnyye plakaty perioda Kulturnoy revolyutsii.(1966-1976). [Chinese agitation posters from the Cultural Revolution period.] URL: <https://postalovsky-a.livejournal.com/69917.html>. [In Russ.].
19. Tovarishch Mao - 44 kitayskikh plakata 1950-kh - 70-kh godov. (1950-1979). [Comrade Mao - 44 Chinese posters from the 1950s-70s.] URL: <https://tipolog.livejournal.com/67396.html>. [In Russ.].
20. Musskiy I. (2000). 100 velikikh diktatorov.[100 Great Dictators.] Moskva.Veche. URL:<http://book-online.com.ua/read.php?book=1090&page=366>. [In Russ.].
21. Balkanskiy A. (2011). Kim Ir Sen. [Kim Ir Sen] Moskva. Molodaya gvardiya. URL: overead.ec/read_book.php?id=67292&p=57366. [In Russ.].
22. North Korean Constitution (2009). URL: <http://asiamatters.blogspot.com/2009/10/north-korean-constitution-april-2009.html>
23. Gimdong-gi. (2008). Yeong-wonhi uliwa hamkke gyesida. [Stay with us forever] Gimdong-gi[deung]. Seoul : panmunjeomteulebeulsenteo. [In Kor.]

24. Chendler Devid P. (2005). Brat nomer odin: Politicheskaya biografiya Pol Pot. [Brother Number One: A Political Biography of Pol Pot.] Ekaterinburg: Ultra. Kultura. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=313729&p=26> [In Russ.].
25. Daniel Don Nanjira.(2010) African Foreign Policy and Diplomacy: From Antiquity to the 21st Century. Greenwood Publishing Group. URL:[https://books.google.com.ua/books?id=2foVQSzjVsEC&lpg=PA279&dq="Brotherly+Leader+and+Guide+of+the+First+of+September+Revolution+of+the+Great+Socialist+People%27s+Libyan+Arab+Jamahiriya"&pg=PA279&redir_esc=y&hl=ru#v=onepage&q&f=false](https://books.google.com.ua/books?id=2foVQSzjVsEC&lpg=PA279&dq=).
26. Kaddafi stal novy`m glavoy Afrikanskogo soyuza. (2009). [Gaddafi became the new head of the African Union] BBC. V mire. URL: http://news.bbc.co.uk/hi/russian/international/newsid_7865000/7865179.stm. [In Russ.].
27. Crawford Young, Thomas Turner. (2013). The Rise and Decline of the Zairian State. University of Wisconsin Press.
28. Nikolae Chaushesku - konkurent Drakuly`? (2009) [Nicolae Ceausescu - a rival of Dracula?] Pravda.ru. URL: <https://www.webcitation.org/6FcJo9peg>. [In Russ.].
29. John Kifner.(1983) In Rumania, all hail the Chief, and Dracula, too. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/1983/12/24/world/in-rumania-all-hail-the-chief-and-dracula-too.html>.
30. David Binder. (1986). The cult of Ceausescu.The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/1986/11/30/magazine/the-cult-of-ceausescu.html?page-wanted=1>.
31. Polityka v osobakh (Politychne liderstvo na postsotsialistychnomu prostori: natsionalnyi i rehionalnyi konteksty). (2012). [Politics in individuals (Political leadership in the post-socialist space: national and regional contexts).] Navch. posibnyk / Za zah. red. prof. F.M. Rudycha. Kyiv. IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy[In Ukr.].
32. Resmı basylymdarda Ult Kóshbasshysy týraly zań jaryq kórdi. (2020). [The law on the Leader of the Nation has been published in official publications] Barlyq quyqytar qorǵalǵan. inform.kz belsendi siltemeni paldalanyńyz / Kazinform. URL: https://www.inform.kz/kz/resmi-basylymdarda-ult-koshbasshysy-turaly-zan-zharyk-kordi_a2278178. [In Kaz.].
33. Nazarbaev poluchil premiyu «Narodny`j lyubimecz». (1992). [Nazarbayev received the People's Favorite award] Zakon.kz. URL: <https://www.zakon.kz/4901992-nazarbaev-poluchil-premiyu-narodnyy.html>. [In Russ.].
34. Babaev, O. (2013) «Narod, Rodina, Turkmenbashi». Ego liczo i figura ukrashayut kazhdy`j ugolok Ego bednoj zemli. Kaligula nashego vremeni. ["The people, the homeland, Turkmenbashi". His face and figure adorn every corner of his poor land. The Caligula of our time.] Svobodny`j Turkmenistan. URL: <https://web.archive.org/web/20131026105412/http://www.erkın.net/internet/kaligula.html>. [In Russ.].
35. Ataeva M., Muradov A., Orazov R., Kurbanov B. (2020). Chelovek – vechnost`. [Man is eternity] Gundogar. Za demokratiyu i prava cheloveka v Turkmenistane. For Democracy and Human Rights in Turkmenistan. URL: <http://www.gundogar.org/?0221051042300000000000011000000>. [In Russ.].
36. Gorak S. (2005). Mify` velikogo Turkmenbashi.[Myths of the Great Turkmenbashi] Vestnik Evrazii, Moskva., 80-100. [In Russ.].
37. Kuzhekov Zh. (2011). Vtoromu prezidentu Turkmenistana pridumali titul «Arkadag». [Turkmenistan's second president was given the title "Arkadag Radio Azatty`k".] URL: https://rus.azattyq.org/a/turkmenistan_arkadag_berdymukhamedov/2291917.html. [In Russ.].

SUMMARY

Oleksandr V. Taldykin. Atypical titles and ranks of heads of state as part of the personality cult.

The anti-democratic forms of the state and political regime are characterised by a lack of real participation of the population in the exercise of state power and a violation of the rights and freedoms of citizens and their associations. One of the characteristic features of anti-democratic regimes is that real power is concentrated in the hands of a group of people or one person who are not under the control of the people. The main types of anti-democratic regimes are authoritarian and totalitarian forms. History has shown that the formation of the personality cult of the head of state or the ruling totalitarian party is possible provided that there is a successful symbiosis between these anti-international varieties. At the same time, the formation of the personality cult of the head of state or the political leader of the ruling party is impossible without certain attributes, an integral part of which is the presence of their atypical titles, official and unofficial titles, which, in turn, are a clear indicator of the undemocratic set of methods, techniques and methods of exercising state power. The above issues are essential to understanding all the nuances of the supreme power of autocrats, which makes our research relevant.

The aim of the study will be to analyze atypical official and unofficial titles, ranks, laudatory epithets of heads of state, as an integral part of the cult of personality, a sign of undemocratic political regime and leadership.

The fact of the deification of the ruler's supreme power as a weighty argument in favor of the centralization of his supreme power is interpreted differently by researchers, depending on the characteristics of this or that civilizational component.

In the period of modern history, the existence of atypical titles, official and unofficial titles for heads of state in the twentieth and twenty-first centuries is associated primarily with the policy of chiefdom.

The formation of the personality cult of the Head of State or the political leader of the ruling party is impossible without certain attributes, an integral part of which is the presence of atypical titles, official and unofficial titles, which in turn are a clear indicator of the undemocratic set of methods, techniques and methods of exercising public power.

The personality cult of the state leader is linked to the approval of the appropriate form of government and the form of state political regime.

The process of establishing the personality cult is characteristic of some historical as well as some modern monarchical forms of state government, such as the Eastern Despot, theocratic monarchy and the absolute monarchy.

States with the above form of government had a special legal status as heads of state, which was envisaged:

- the religious specificity of legitimising monarchical power;

- a combination of secular and spiritual (religious) power, which, in turn, gave rise to the development of sacralisation of the personality of the supreme ruler.

Such embodiment of despotic rulers of the East was practiced by authoritative anthropotheism in two ways: soft: monarch is the son of a god, and tough: monarch is a living deity.

In the period of modern history, the emergence of atypical titles, official and unofficial titles of heads of state in the twentieth century is primarily connected with the policy of leadership.

Leadership is the policy of an authoritarian or totalitarian party in a state that aims to concentrate power in a charismatic undisputed leader. The ideas and actions of such a leader are not subject to criticism and are perceived without appeal.

The atypical title or title of leader can be enshrined in legislation.

The atypical title or title of its leader may be officially disseminated through state ideology and propaganda through the media when the head of state retains one official traditional title, but unofficial honorary titles and epithets are allowed.

Keywords: *authoritarianism, leader leadership, dictator, title, cult of personality, title regime, totalitarianism*

УДК 342.7+343.8

DOI 10.31733/2078-3566-2021-1-98-103

Катерина ГРІДИНА©
викладач

Дар'я ЛАВРЕНКО©
викладач

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

ВПЛИВ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОМІТЕТУ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КАТУВАННЯМ ЧИ НЕЛЮДСЬКОМУ АБО ТАКОМУ, ЩО ПРИНИЖУЄ ГІДНІСТЬ, ПОВОДЖЕННЮ ЧИ ПОКАРАННЮ НА ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Досліджено діяльність Європейського комітету з питань запобігання катуванням, нелюдському або такому, що принижує гідність, поведженню чи покаранню щодо захисту прав осіб, позбавлених

© Грідина К. В., 2021
kateryna.gridina@gmail.com

© Лавренко Д. О., 2021
fdd.fomina@gmail.com